

Joanna KORBUT
Racibórz

Czeskie związki frazeologiczne z zapożyczeniami z zakresu mody i kosmetyki

O wysokim stopniu asymilacji przejętych jednostek leksykalnych świadczy fakt ich wchodzenia na gruncie języka zapożyczającego (w tym przypadku języka czeskiego) w związki frazeologiczne. Spośród 360 przeanalizowanych jednostek hasłowych wchodzących w skład pola „moda i kosmetyka” tylko 45 tworzy związki frazeologiczne. Wśród tej grupy wyróżnić można takie jednostki hasłowe, które występują tylko w jednym frazeologizmie¹, np. aksamit: *pleť hebká jako aksamit* : pol. *miękki/gładki jak aksamit*, kabel: *stát si na kabelu* : por. pol. *ciemny jak tabaka w rogu*, żurnál: *vypadát jako ze žurnálu* : pol. *ktoś/coś jak z žurnála* oraz takie, które występują w paru wyrażeniach. Znaczną frekwencją charakteryzują się m.in. frazeologizmy z następującymi zapożyczeniami:

b a ě k o r a : *natáhnout bačkory, zatřepat (zaklepat) bačkorami/bačkorama, mít/vědět starou bačkoru*;

b r ý l e : *dívat se na něco černými brýlemi, dívat se na něco růžovými brýlemi, mít/nasadit někomu brýle mámení*;

k a l h o t y : *chodit v kalhotách, nemoct zapnout kalhoty, prohnat někomu kalhoty/gatě/kožich*;

k o š i l e : *blížší košile než kabát/košile bližší než kabát, vzít si holku bez košile, svléknout/svlíknout někoho do košile*.

¹ W artykule omawiane są przykładowe frazeologizmy, pełny materiał frazeologiczny znajduje się w dołączonym do tekstu wykazie. Etymologia poszcz. zapożyczeń z wybranego zakresu znaczeniowego przedstawiona została również na końcu artykułu.

W przypadku czeskich związków często mamy do czynienia z możliwością wymiany poszczególnych komponentów związku, przy czym – mimo wymiany – pozostają one nadal w polu znaczeniowym „ubranie” (nie zmieniając znaczenia całego połączenia), np.

- czes. *mít pod čepici/kloboukem* ‘być pijanym’;
- czes. *reprezentační čapka/dres/tričko* ‘dla sportowca: prawo, zaszczyt reprezentowania swego kraju (w danej dyscyplinie sportu)’;
- czes. *dát/dávat někomu/něčemu na frak/kabát* ‘pokonać kogoś/coś; w sposób kompromitujący coś zepsuć, zniszczyć, zniekształcić (z początkowym zamiarem ulepszenia); sprawić komuś lanie’;
- czes. *natrhnout někomu frak/sako* ‘wyraźnie, z łatwością kogoś w czymś (np. w jakimś konkursie) przewyższyć, wyprzedzić; pokonać kogoś i w ten sposób go ośmieszyć, skompromitować’;
- czes. *prohnat někomu kalhoty/gatě/kožich* ‘zmusić kogoś do dużego wysiłku’;
- czes. *plyšová/sametová/velvetová revoluce* ‘bezkrwawe obalenia rządów przez Czechów i Słowaków’;
- czes. *plyšový/sametový rozvod* ‘rozpad Republiki Czechosłowacji na Republikę Czeską i Republikę Słowacką’;
- czes. *držet se někoho za šosy/sukně* ‘być niesamodzielnym, nie umieć się obejść bez czyjejś bezustannej pomocy i rady’.

Analiza materiału pokazuje, że w obrębie badanego pola semantycznego stosunkowo często spotkać się można z problemem złudnej ekwiwalencji frazeologicznej (Orłóš 2003, s. 333–385). Znaczną część zgromadzonych jednostek tworzą zdradliwe frazeologizmy (czeskie i polskie), które różnią się najczęściej poszczególnymi komponentami, np. czes. *nalít někomu balzám do rány* : pol. *lać/sączyć balsam w czyjeś serce* ‘uspokoić, pocieszyć kogoś; zmniejszyć czyjeś cierpienie’, czes. *srdce spadlo někomu do bot/kalhot* : pol. *serce poszło/uciekło komuś w pięty* ‘ktoś stracił odwagę, boi się, zląkł się’, albo różniące się sposobem obrazowania, np. czes. *mít na někoho krátké/krátký tričko* : pol. *nie dorastać komuś do pięt* ‘być na znacznie niższym poziomie od kogoś, nie dorównywać komuś’, czes. *natáhnout kamaše/bačkory // zaklepat kamašemi/bačkorami/bačkorama* : pol. pot. *wyciągnąć kopyta* ‘umrzeć’, czes. *stará vesta* : pol. *stara hi-*

storia/spiewka ‘dawno i powszechnie znana rzecz, okoliczność, dawno znany fakt’.

W zakresie czesko-polskiej frazeologii porównawczej mamy niekiedy do czynienia z tzw. dwujęzycznymi homonimami frazeologicznymi, czyli związkami o identycznym lub zbliżonym brzmieniu, ale odmiennym znaczeniu. W zgromadzonym materiale znalazły się m. in. następujące przykłady:

- a) czeskiemu frazeologizmowi: *mít fazonu*: 1. ‘odznaczać się pięknym i eleganckim wyglądem, formą’, 2. (zwłaszcza w negacji) ‘mieć sens’, brzmieniowo odpowiada polski frazeologizm *mieć/trzymać fason* ‘być pewnym siebie, okazywać fantazję, animusz, nadrabiać miną’ (por. też pol. dosł. *trzymać fason* ‘(o ubraniach) zachowywać pierwotny wygląd, kształt’)²;
- b) czeskiemu związkowi *držet se někoho za šosy/sukně* – ‘być nie-samodzielnym, nie umieć się obejść bez czyjejs bezustannej pomocy i rady’, odpowiada pod względem brzmieniowym polski frazeologizm *trzymać kogoś za poję/za poły* ‘krępować czyjaś swobodę, nie pozwalać na coś’ (przest.)³. Odpowiednikiem znaczeniowym czeskiego związku jest pol. *trzymać się czyjejs spódnicy*.

Stosunkowo niewiele spośród analizowanych czeskich jednostek frazeologicznych, które zawierają w swym składzie leksykalnym zapożyczenia z zakresu mody i kosmetyki, nie posiada frazeologicznych odpowiedników w języku polskim (w polszczyźnie pojawia się zwrot będący niefrazeologicznym odpowiednikiem, używany tylko w znaczeniu dosłownym), np.

- czes. *chodit v kalhotách* ‘(o kobiecie w rodzinie) decydować, rządzić w domu’: pol. dosł. *chodzić w spodniach/nosić spodnie* ‘mieć ubrane na sobie spodnie’;

² W języku polskim leksem *fason* ma dwa znaczenia: 1. ‘krój, wzór, model ubioru’ – por. *fason czapki, sukni; dobrać fason; kapelusz stracił fason*, (fraz.) *przerobić kogoś na swój fason*; 2. pot. ‘swobodny, śmiały sposób bycia; animusz, fantazja, brawura’ – por. *robić coś z fasonem*, (fraz.) *trzymać/mieć fason; stracić fason* (zob. *Słownik języka polskiego* 1996, t. I, s. 540).

³ Por. też. pol. *trzymać się maminej spódnicy/maminego fartuszka*.

- czes. *nemoct zapnout kalhoty* ‘być przejeżdżonym; być grubym’: dosł. pol. *nie móc dopiąć spodni/nie móc się dopiąć w pasie* ‘nie móc zapiąć do końca/dokładnie ubrania (spodni, spódnicy);
- czes. *počítat něco na knoflíkách* ‘wahać się, nie umieć dokonać wyboru’ – pol. dosł. *liczyć coś na guzikach* ‘rachować, dodając lub odejmując guziki; używać guzików jako pomocy przy liczeniu’.

Jedno z nowszych czeskich wyrażen *sametové výročí* ‘rocznica aksamitnej rewolucji’ w ogóle nie posiada swojego odpowiednika w języku polskim.

Złudną ekwiwalencję możemy również obserwować na przykładzie wyrażenia *reprezentační čapka/dres/tričko* ‘dla sportowca: prawo, zaszczyt reprezentowania swego kraju (w danej dyscyplinie sportu)’, którego odpowiednikiem w języku polskim jest tożsame pod względem znaczeniowym wyrażenie *miejsce w reprezentacji*, nie będące frazeologizmem⁴.

Warto podkreślić, że ponad 80% analizowanych czeskich połączeń frazeologicznych posiada takie same – lub wykazujące duże podobieństwo – odpowiedniki w języku polskim (zarówno jeśli chodzi o stronę semantyczną, jak i zbliżony skład leksykalny), np.

- czes. *plet' hebká jako aksamit* : pol. *miękki/gładki jak aksamit* (np. o cerze);
- czes. *být na někoho/něco alergický* : pol. *mieć na kogoś/na coś alergię/uczulenie // być na kogoś uczulonym*;
- czes. *být balzámem na rány někoho* : pol. *być/działać jak balsam*;
- czes. *(být) hloupý jako bota* : pol. *głupi jak but*;
- czes. *dívat se na něco černými brýlemi* : pol. *patrzyć na coś/kogoś przez czarne okulary*;
- czes. *dívat se na něco růžovými brýlemi* : pol. *patrzyć na coś/kogoś przez różowe okulary*;
- czes. *mít pod čepicí vrabce* : pol. *mieć wróble pod czapką*;
- czes. *svěraci kazajka* : pol. *kaftan bezpieczeństwa*;
- czes. *připravít někoho o poslední košile* : pol. *obedrzeć kogoś do ostatniej koszuli*;

⁴ Często w połączeniach: czes. *vybojovat reprezentační čapku/dres/tričko* : pol. *wywalczyć miejsce w reprezentacji*.

- czes. *být/bejt pod pantoflem* : pol. *być pod pantoflem*;
- czes. *být v růžové náladě* : pol. *być w różowym nastroju/humorze*;
- czes. *vpadat jako ze žurnálu* : pol. *ktoś/coś jak z żurnala*.

W przypadku wyrażenia czes. *být (hebký) jako hedvábi* znaczenie to tylko częściowo pokrywa się z pol. *miękki/gładki jak aksamit*, bowiem w języku czeskim – oprócz wspólnego z polskim znaczenia ‘być delikatnym, miękkim, gładkim i pięknym’ – związek ten odnosi się też do potrawy, jedzenia o ‘delikatnym i przyjemnym smaku’.

Niektóre frazeologizmy czeskie posiadają różniące się komponentami – i nie zawsze w pełni pokrywające się pod względem znaczeniowym – ekwiwalenty polskie, np. czes. *prohnat/prohánět někomu faldy/frak/kostru/perka/sako* ‘surowo kogoś ukarać; zmusić kogoś do intensywnej pracy’ : por. pol. *wziąć kogoś do galopu* ‘zmusić kogoś do intensywnej pracy’⁵, czes. *běží/utíká jako by mu šosy hořely/zapálil* ‘o kimś, kto bardzo szybko, niezgrabnie gdzieś biegnie; spieszy się’ : por. pol. *uciekać/wiać aż się kurzy* ‘uciekać bardzo szybko’.

Zdarza się, że jeden frazeologizm czeski posiada kilka (mniej lub bardziej zbliżonych do siebie) znaczeń, którym w języku polskim odpowiadają różne jednostki, np.:

- czes. *být silný/pevný v kramflekách (v něčem) // pot. bejt silnej/pevnej v kramflecích (v něčem)*:
 1. ‘być specjalistą w jakiejś dziedzinie, znać się na czymś’ (pol. *znać się na rzeczy // mieć fach w ręku*);
 2. ‘mieć ustabilizowaną pozycję, mieć silne oparcie w czymś, czuć się pewnie’ (*stać na pewnym/twardym gruncie*);
- czes. *dát/dávat někomu/něčemu na frak/prdel/kabát*:
 1. ‘w sposób zdecydowany kogoś/coś pokonać’ – pol. *pobić kogoś na głowę*;

⁵ Por. pol. (*capnąć/chwycić/złapać*) *kogoś za frak/kołnierz* ‘pochwycić, zatrzymać kogoś’, posp. ‘zmusić do działania’.

2. ‘w sposób kompromitujący coś zepsuć, zniszczyć, zniekształcić (z początkowym zamiarem ulepszenia) – pol. dosł. przedobrzyć ‘przesadzić w ulepszaniu czegoś’;
3. ‘zbić kogoś, sprawić mu lanie’ – pol. *przetrzepać/wygarbować/złoić komuś skórę*;

– czes. *mit pod čepicí/kloboukem*:

1. ‘być pijanym’ – pol. *mieć w czubie*;
2. ‘być bardzo inteligentnym, sprytnym’ – pol. *być nie w ciemię bitym*.

Współczesna frazeologia czeska znajduje się pod silnym oddziaływaniem niemieckich schematów frazeologicznych. Wpływ ten przejawia się przede wszystkim w kalkach językowych i w dość częstym naśladowaniu niemieckich zwrotów i wyrażeń. Według Jerzego Damborskiego (1970, s. 199). Takich germanizmów w obrębie frazeologii jest w czeszczyźnie sporo, przy czym – biorąc pod uwagę ich „zadomowienie” w języku – nie zawsze użytkownicy języka uświadamiają sobie ich „obcość”. W polu semantycznym „moda i kosmetyka” – stanowiącym punkt wyjścia analizy – znaleźć można kilka takich przykładów:

- czes. *košile bližší než kabát* niem. *das Hemd ist mir nahen als der Rock* : pol. *blizsza ciału koszula*;
- czes. *táhnout si klobouk do čela* niem. *sich den Hut über die Stirn ziehen* : pol. *nasunąć czapkę na czoło*.

Z kolei w języku polskim widoczne jest silne oddziaływanie języka francuskiego. Specyficzną grupę tworzą szczególnie zapożyczenia frazeologiczne dotyczące szeroko pojętego życia towarzyskiego, zabaw, tańców, mody. J. Damborský, w cytowanym już artykule (Damborský 1970, s. 199), prezentuje listę galicyzmów frazeologicznych pochodzenia francuskiego wraz z ich czeskimi ekwiwalentami. Wśród badanych w niniejszej pracy jednostek znaleźć można następujący przykład: *ostatni krzyk mody* < *dernier cri de la mode* : czes. *poslední výkřik módy*.

Znaczna część zasobu frazeologicznego wspólna jest wielu językom europejskim. Są to tzw. *skrzydlate słowa* (czes. *okřídlená slova*), czyli często przytaczane zwroty, w przypadku których możliwy do

ustalenia jest autor bądź pochodzenie, związane najczęściej z powszechnie znanymi wydarzeniami politycznymi, historycznymi. Są to zarówno sentencje, przysłowia, aforyzmy, fragmenty wypowiedzi sławnych ludzi, jak i często tytuły popularnych książek, filmów, piosenek (por. Markiewicz, Romanowski 1990)⁶.

W zgromadzonym materiale frazeologicznym dotyczącym mody i kosmetyki znalazło się stosunkowo niewiele takich wyrażen⁷. Najczęściej dotyczą one – szeroko pojętej – światowej polityki i historii. Dwa z nich dotyczą historii państwa czeskiego, są one odbiciem zmian zachodzących w życiu politycznym i społecznym na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat, jak np. :

– czes. *sametová/plyšová/velvetová revoluce* (pot. również *sametovka/samet/plyšák*): pol. *aksamitna rewolucja*, to wyrażenie oznaczające ‘bezkrwawe obalenie rządów komunistycznych przez Czechów i Słowaków’, którego autorstwo często przypisywane jest V. Havlovi⁸.

Analogicznie powstało czeskie wyrażenie *sametový/plyšový rozvod* : pol. *aksamitny rozwód*, na określenie ‘rozpadu republiki Czechosłowackiej na Republikę Czeską i Republikę Słowacką’. Dnia 1 stycznia 1993 r. w wyniku wzajemnego porozumienia doszło do podziału państwa.

Dwa zwroty związane są z ruchem i ideologią faszystowską:

– *černé košile* : pol. *czarne koszule* ‘włoscy faszyci’ – nazwę tę nadawano członkom włoskiej organizacji faszystowskiej (utworzonej przez Benito Mussoliniego), w związku z noszonymi przez nich czarnymi koszulami;

⁶ W czeskiej lingwistyce bardziej popularny jest obecnie termin *okřídlené výrazy* (pol. *skrzydlate wyrażenia*), jednak nie wszyscy językoznawcy posługują się tymi terminami. W nauce polskiej, zwłaszcza w literaturoznawstwie, przeważa termin *skrzydlate słowa*, zaś we frazeologii badacze częściej posługują się pojęciem *skrzydlate wyrażenia* (por. Orłoś, Hornik 1996).

⁷ Definicje znaczeń przedstawionych skrzydlatych wyrażen⁷ zaczerpnięto z *Czesko-polskiego słownika skrzydlatych słów*, op. cit.

⁸ W j. czes. przym. *sametový* zyskał dzięki ww. wydarzeniom nowe znaczenie, tzn. ‘łagodny, bezkrwawy’, por. Orłoś 2001, s. 223–228.

– *hnědé košile* : pol. *brunatne koszule* ‘hitlerowcy’ – koszule owe stanowiły część umundurowania członków NSDAP.

Kolejne skrzydlate wyrażenie dotyczy pewnych przemian społecznych, ale z czasów bardziej odległych:

– czes. *modrá punčocha* : pol. *niebieska pończocha*, czyli ‘kobieta zajmująca się nauką i literaturą’; nazwę tę nadawano klubom skupiającym kobiety o zainteresowaniach literackich i naukowych, członkami tych klubów byli także mężczyźni, którzy nosili niebieskie pończochy; pojęcie to powstało ok. 1750 roku z myślą o salonie londyńskim Elizabeth Montagu (Orłoś, Hornik 1996, s. 213, por. Markiewicz, Romanowski 1990, s. 116).

Pozostałe jednostki związane są z:

- a) czeską literaturą: (*mít*) *brýle mámení* : por. pol. (*patrzeć na świat przez*) *różowe okulary // mieć klapki na oczach* ‘ułuda; nie dostrzegać faktycznego stanu rzeczy, łudzić się’; *nasadit někomu brýle mámení* : pol. *mydlić komuś oczy* ‘stwarzać mylące pozory, wprowadzać kogoś w błąd’ – autorem obu czeskich przykładów jest Jan Amos Komenski *Labirynt světa a ráj srdce* (1633);
- b) Biblią: *cesta do Damašku* : pol. *droga do Damaszku* ‘zmiana przekonań, nowy sens życia’ – por. *Nowy Testament, Dzieje Apostolskie* 9, 3, scena nawrócenia Szawła;
- c) antykiem: *blížší košile než kabát/košile bližší než kabát*; pol. *koszula bliższa ciału/ bliższa ciału koszula* ‘własne sprawy wysuwane na plan pierwszy’ – z łac. *tunica propior pallio est*, por. Plaut (250–184 p.n.e.), *Dzień trzygroszowy V*.

Ekscerpca zebranego materiału pokazuje, że nie wszystkie z analizowanych frazeologizmów dotyczą tematyki mody, kosmetyki, urody (np. czes. *pleť hebká jako aksamit* ‘bardzo delikatna cera’). Większość z nich wykracza poza ten zakres znaczeniowy, np. czes. *sametová/plyšová/velvetová revoluce* (pot. również *sametovka/samet/plyšák*): pol. *aksamitna rewolucja* ‘bezkrwawe obalenie rządów komunistycznych przez Czechów i Słowaków’; *natrhnout někomu triko /tričko* ‘zdecydowanie nad kimś zwyciężyć’; *černé košile* ‘włoscy faszyci’.

W grupie przebadanych 211 czeskich związków frazeologicznych, tylko w jednym przypadku brak było polskiego odpowiednika (czes. *sametové výročí*). Pozostałe związki mają swoje ekwiwalenty w polszczyźnie. Około 84% analizowanych czeskich frazeologizmów odpowiadają polskie wyrażenia, zwroty o dokładnie tym samym (lub bardzo zbliżonym) znaczeniu, warto jednak podkreślić, że niekiedy oprócz ekwiwalentu frazeologicznego pojawiają się odpowiedniki niefrazeologiczne (tych ostatnich jest w zebranych materiale blisko 16%). W kilkunastu przypadkach mamy do czynienia z niepełną (lub częściową) ekwiwalencją znaczeniową między stosownymi zwrotami czeskimi i polskimi, bądź też z tzw. dwujęzycznymi homonimami frazeologicznymi

Powyższa analiza udowodniła (po raz kolejny), że zasób frazeologiczny języka czeskiego i polskiego (dotyczący wielu dziedzin życia, nie tylko analizowanego pola semantycznego) charakteryzuje się licznymi zbieżnościami, podobnym sposobem obrazowania otaczającej nas rzeczywistości. Owe podobieństwa wskazują na bliskie pokrewieństwo i wspólne pochodzenie obu języków. Zestawiając poszczególne związki frazeologiczne zauważyć można podobieństwo procesów myślowych, doświadczeń poznawczych obu narodów, wspólne językowe ujmowanie fragmentów rzeczywistości. Nie sposób jednak nie spostrzec, że istnieje jednak warstwa frazeologii świadcząca o różnicach w wyrażaniu tego samego obrazu metaforycznego, a i wspominane podobieństwo bywa niekiedy bardzo złudne.

Literatura

- Damborský J., 1970. *Kalki w aspekcie lingwistyczno-komparatystycznym*, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej” 9, Warszawa.
- Markiewicz H., Romanowski A. 1990, *Skrzydlate słowa*, Warszawa.
- Orłós T. Z. 2001, *Aksamitna rewolucja a nowe znaczenie czes. sametový, pol. aksamitny*, [w:] *Studia Językoznawcze. Dar przyjaciół i uczniów dla Zofii Kurcowej*, Kraków, s. 223–228.
- Orłós T. Z., 2003 (red.), *Czesko-polski słownik zdradliwych wyrazów i pułapek frazeologicznych*, Kraków, s. 333–385.
- Orłós T. Z., Hornik J. 1996, *Czesko-polski słownik skrzydlatych słów*, Kraków.

Słownik języka polskiego, 1996, red. M. Szymczak, Warszawa.

ANEKS 1

Wykaz zapożyczeń z zakresu moda i kosmetyka, tworzących związki frazeologiczne

- aksamit* śrlac. *examitum* grec. *hexamitos*
bačkora węg. *bocskor*
balzám łac. *balsamum* grec. *bálsamon* j. sem. – por. hebr. *bāsām*, arab. *Bašām*
bavlna niem. *Baumwolle*
bota fran. *botte* lub śrlac. *bota*
brejle/brýle niem. *Brille* ‘ts’ stwniem. *b(e)rille* łac. *beryllus*
čapka śrwniem. *(t)schapel* stfran. *chape(l)* (por. fran. *chapeau* ‘kapelus’)
 późnlac. *cappa*
čepice śrwniem. *(t)schapel* stfran. *chape(l)* (por. fran. *chapeau* ‘kapelus’)
 późnlac. *cappa*
damašek (stczes. *damask*) prawdopodob. wł. *damasco* ‘ts’ łac. *Damascus*
dres ang. *dress* od *(to) dress*
fald śrwniem. *valde*
fazona / fazóna fran. *façon* łac. *factiō facere*
frak niem. *Frack*, ang. *frock* stfran. *froc*
hedvábi prawdopodob. stwniem. *gota-webi*
kabát prawdopodob. pers. *kabá*
kabela stczes. *kabela* śrwniem. *Kobel*
kalhoty stczes. *kali(h)oty/galiooty* wł. *caligotte* łac. *caliga*
kápě późnlac. *cappa*
kapsa łac. *capsa*
kazajka niem. *Kasack* fran. *casaque* pers. *kazagand*
klobouk praśl. *klobukú* prawdopodob. j. tur-tatar.
knoflik śrwniem. *knöpfel* – dem. od *knopf*
košile (stczes. *košule*) praśl. łac. *casula*
kramflek niem. *Krampe* + *Fleck*
móda niem. *Mode* fran. *mode* łac. *modus*
monokl niem. *Monokel* fran. *monocle* późnlac. *monoculus*

pantofel niem. *Pantoffel* wł. *pantofola*
plyš niem. *Plüsch* fran. *peluche* stfran. *pelucher* późnlac. **pilū(c)āre* łac. *pilāre*
punčocha śrwniem. *buntschuoch* (dziś *Bundschuh*) stwniem. *binden* + *schuoh*
purpur niem. *Purpur* łac. *purpura* grec. *porfýrā*
sako niem. *Sakko* wł. *sacco* łac. *saccus*
samet nwniem. *Sammet* (dziś *Samt*) stfran. *samit* srłac. (*e*)*xamitum*, *samitum* śrgrec. *hexámiton*
šos niem. *Schoß* (*Schoss*)
triko/tričko fran. *tricot* od *tricoter* *tricot* – dem. od *trique*
vesta niem. *Weste* fran. *veste*, wł. *veste*, łac. *vestis*
žurnál niem. *Journal*, fran *journal*

Aneks 2

Związki frazeologiczne z zapożyczeniami z zakresu mody i kosmetyki⁹

A. WYRAŻENIA

stará bačkora/bela	figa z makiem
‘nic a nic, zupełnie nic’	ts
hojivý balzám	być balsamem/jak balsam (np. <i>twoje słowa są jak balsam</i>)
‘o czymś, co łagodzi cierpienia moralne, przynosi ulgę, spokój; pociecha’	ts

⁹ W lewej kolumnie umieszczono związki czeskie, w prawej ich polskie odpowiedniki. Hasła czeskie uszeregowane zostały wg dominant ułożonych w porządku alfabetycznym (zgodnie z alfabetem czeskim, czyli po *c* jest *č*, po *r* jest *ř*, po *s* jest *š*). Dominanty – podobnie jak cały nagłówek – zostały wyróżnione pogrubioną czcionką i dodatkowo zaznaczone rozstrzelonym drukiem. Znaczenia związków podano w łapkach pod artykułami hasłowymi. Przy polskich związkach może pojawić się znak ?, oznaczający odpowiedniki niefrazeologiczne oraz skrót „por.”, który oznacza, że w języku polskim występuje wyrażenie, w języku czeskim – zwrot. Dodatkowo wprowadzone zostały symbole: / – oboczne części frazeologizmów oraz // – oboczne związki frazeologiczne. Przed nagłówkiem umieszczono kwalifikator „przest.” przy połączeniach, które wyszły z użycia. Skrót „ts” oznacza, że znaczenie polskiego odpowiednika pokrywa się z czeskim związkiem.

velká bota	kardynalny błąd
‘duży błąd, nieporozumienie’	ts ? wielki but ‘obuwie dużej numeracji’
sedmimřlovč boty	siedmiomilowe buty
‘w bajkach: cudowne buty pozwalające się posuwać olbrzymimi krokami’	ts
(mít) brýle mámení	mieć klapki na oczach
‘być zaślepionym, nie dostrzegać faktycznego stanu rzeczy, łudzić się’	ts
černé brýle/brejl e	(patrzeć na świat przez) czarne okulary
‘zbyt pesymistyczny, krytyczny pogląd na świat’	ts
růžové brýle/brejl e	(patrzeć na świat przez) różowe okulary
‘zbyt optymistyczny, nierealny, nie pokrywający się ze stanem faktycznym pogląd na świat’	ts
frygická čapka	czapka frygijska
‘czerwona czapka ze spiczastym końcem zwieszającym się ku przodowi, noszona w czasie Wielkiej Rewolucji Francuskiej jako symbol wolności’	ts
reprezentační čapka/dres/tričko	? (wywalczyć) miejsce w reprezentacji
‘dla sportowca: prawo, zaszczyt reprezentowania swego kraju (w danej dyscyplinie sportu)’	ts
cesta do Damašku	droga do Damaszku
‘zmiana przekonań, nowy sens życia’	ts
reprezentační dres zob. reprezentační čapka	
(pouhá) figurka na šachovnici	pionek na szachownicy
‘osoba bezwolnie manipulowana, niemająca wpływu na swój los’	ts
atak na kapsu	uderzenie po kieszeni
‘nieoczekiwany duży wydatek’	ts
prázdná/čistá kapsa	pusta kieszeń
‘brak pieniędzy, bieda’	ts
z vlastní kapsy	z własnej kieszeni
‘na swój koszt’	ts

svěrací kazajka 'bluza z długimi rękawami na plecach rękawami, używana do obezwładniania chorych psychicznie'	kaftan bezpieczeństwa ts
černé košile 'włoscy faszyści'	czarne koszule ts
hnědé košile 'hitlerowcy'	brunatne koszule ts
podle poslední módy 'zgodnie z najnowszymi tendencjami w modzie; nowocześnie, modnie'	(ubrani) według najnowszej mody ts
(být) ze staré módy 'człowiek staroświecki, konserwatywny, ale solidny, uprzejmy'	(być) starej daty ts
poslední výkřik módy 'o rzeczy nowej, oryginalnej co do gatunku, kształtu, fasonu itp., dopiero co wyprodukowanej, zaczynającej wchodzić na rynek: najnowszy krój, fason, model czegoś'	ostatni krzyk mody ts
poslední model 'najnowszy wzór, prototyp; oryginalny model, wzór'	najnowszy model ts
plyšová/sametová revoluce//plyšový přelom //plyšák//sametovka//samet 'bezkrwawe obalenie rządów komunistycznych przez Czechów i Słowaków'	aksamitna rewolucja ts
plyšový/sametový rozvod 'rozpad republiki Czechosłowackiej na Republikę Czeską i Republikę Słowacką'	aksamitny rozwód ts
modrá punčocha 'kobieta wyemancypowana'	niebieska pończocha ts
kardinalský purpur 'tradycyjny strój kardynalski w kolorze purpurowym; godność kardynała'	kardynalska purpura ts
růžové brýle/brejlé – zob. růžové brýle/brejlé	
růžové vyhlídky 'bardzo optymistyczne i obiecujące perspektywy na przyszłość'	różowa przyszłość ts

sametová/plyšová revoluce//velká sametová//sametovka//samet//plyšák 'bezkrwawe obalenie rządów komunistycznych przez Czechów i Słowaków'	aksamitna rewolucja ts
sametový/plyšový rozvod 'rozpad republiki Czechosłowackiej na Republikę Czeską i Republikę Słowacką'	aksamitny rozwód ts
sametové výročí 'rocznica aksamitnej rewolucji'	–
reprezentační tričko zob. reprezentační čapka	
stará vesta 'dawno i powszechnie znana rzecz, okoliczność, dawno znany fakt'	stara historia/śpiewka ts ? stara kamizelka 'znoszona kamizelka'

B. ZWROTY

být na někoho/něco alergický 'nie tolerować kogoś/czegoś i traktować to/go z niechęcią'	mieć na kogoś/na coś alergię/uczulenie ts
být/bejt bačkora '(o człowieku) bać się; być pasywnym, niezaradnym, nieodecydowanym, bojaźliwym'	(być jak) ciepłe kluchy ts
být/bejt na bačkoru '(o przedmiotach) być nieodpowiednim, bezwartościowym, do czego nie pasować'	pasować jak wół do karety/jak pięść do nosa ts
chodit v bačkorách 'być bezwolnym, nieenergicznym, ślamazarnym'	ruszać się jak mucha w smole ts
mít starou bačkoru 'nic nie mieć'	mieć guzik z pętelką/figę z makiem ts ? mieć stary pantofel/bambos 'mieć stary, zniszczony pantofel'
stát za (starou) bačkoru 'być bez wartości, źle wykonanym, nie nadawać się do niczego; być niesolidnym'	coś nie jest warte funta klaków/złamanego grosza ts
vědět starou bačkoru 'nic nie wiedzieć'	nie mieć o czymś zielonego pojęcia ts
natáhnout bačkory 'umrzeć'	wyciągnąć kopyta ts

zatřepat/zaklepat bačkora mi/bačkorama 'umrzeć'	wyciągnąć kopyta ts	nabrat si do bot 'zmoczyć, nasączyć wodą, wilgocią nogi i buty'	? przemoczyć buty ts
být balzámem na rány někoho 'przynosić ulgę, spokój, pociechę; łagodzić cierpienia'	być/działać jak balsam ts	nadělat si/nasrat si do bot 1. 'zepsuć sobie opinię' 2. 'bardzo się bać i przejawić swój strach w bardzo nieprzyjemny sposób'	robić w portki ze strachu 1. – 2. ts
nalít někomu balzám do rány 'uspokoić, pocieszyć kogoś; zmniejszyć czyjeś cierpienie'	lać/sączyć balsam w czyjeś serce ts	natáhnout boty 'umrzeć'	wyciągnąć kopyta ts
udělat/řici botu 'powiedzieć, zrobić głupstwo, popełnić błąd'	palnąć głupstwo/gafę ts ? zrobić buta 'wykonać obuwie'	nevlézt v botách do vody 'zachować przesadną ostrożność'	dmuchać na zimne ts
úpět pod či botou 'ulegać przemocy'	być/siedzieć pod butem//być pod jarzmem ts	prásknout do bot 'uciec'	wziąć nogi za pas ts
vědět, kde (ho) bota/střevíc tlačí 'zdawać sobie sprawę ze swoich wad i problemów'	každý vie, co mu dolega/gdzie go boli ts	srdce spadlo někomu do bot/kalhot 'ktoś stracił odwagę, boi się, zląkł się'	serce poszło/uciekło komuś w pięty ts
boty jsou mu úzké/malé 'źle się komuś wieszcie'	wiatr mu w oczy wieje ts	umřít v botách 'polec, zginąć chlubnie w walce, w bitwie'	pašć/polec/zginąć na polu chwały ts umarł w butach 'wszystko przepadło, nie ma wyjścia'
(někomu) koukají mu prsty z bot '(ktoś) jest biedny'	klepać biedę ts ? komuś wystają palce z butów 'ktoś ma dziurawe buty'	vylít/vyndat někomu boty/perka 'usunąć kogoś skądś w gwałtowny sposób, natychmiast'	wylać kogoś na zbity pysk//pokazać komuś drzwi ts
lízat někomu boty 'zabiegając o czyjeś względy, pochlebić komuś; przypodobać się'	podlizywać się komuś ts	dívat se na něco černými brýlemi//dívat se na něco černě 'zapatrywać się na coś pesymistycznie, widzieć coś ze złej strony'	patrzeć na świat przez czarne okulary//patrzeć czarno na świat ts
mít někoho pod svou botou 'rządzić kimś, mieć kogoś w swojej mocy'	mieć/trzymać kogoś w garści ts	dívat se na něco růžovými brýlemi//dívat se na něco růžově 'zapatrywać się na coś optymistycznie, widzieć coś od dobrej strony'	patrzeć na coś/kogoś przez różowe okulary ts
mít boty okolo děr celé 'mieć zniszczone, rozlatujące się buty'	? mieć dziurawe buty ts por. buty wolają ješć 'są dziurawe'	mít brýle mámení 'być zaślepionym, nie dostrzegać faktycznego stanu rzeczy, łudzić się'	mieć klapki na oczach/być zaślepionym ts
mít srdce v botách/kalhotách 'bardzo się bać'	mieć duszę na ramieniu ts	nasadit někomu brýle mámení 'stwarzać mylące pozory'	mydlík komuś oczy ts
mít toulavé boty/mít boty z toulavého telete/psa '(o człowieku) być niestałym, chętnie tułać się po świecie; często zmieniać otoczenie, lubić zmiany'	? wieść tulaczy tryb życia ts	mít pod čepici/kloboukem 1. 'być bardzo pijanym' 2. 'być bardzo inteligentnym, sprytnym'	mieć w czubie ts nie być w ciemię bitym ts

mít pod čepicí vrabec 'nie kłaniać się, być niegrzecznym'	mieć wróble pod czapką ts
(moct) si dát/si strčít něčo za čepici/klobouk 'coś jest bezwartościowe, źle wykonane, nie nadaje się do niczego'	to nie jest warte złamanego grosza/funta kłaków ts
držet se máminých faldů 'ulegać we wszystkim woli matki; być niesamodzielnym'	trzymać się maminej spódnicy/maminego fartuszka ts
prohnat/prohánět někomu faldy/frak/kostru/perka/sako 'surowo kogoś ukarać; zmusić kogoś do intensywnej pracy'	wziąć kogoś do galopu 'zmusić kogoś do intensywnej pracy' brać/wziąć kogoś w obroty 'stosować jakieś energiczne zabiegi względem kogoś'
provětrat někomu faldy 'zmusić kogoś do ruchu, działania'	? przewietrzyć komuś faldy 'przewietrzyć komuś ubranie, odświeżyć je za pomocą odpowiedniej wentylacji'
provětrat si faldy 'orzeźwić się, poruszać na świeżym powietrzu, pobiegać'	? przewietrzyć się 'zaczepnąć świeżego powietrza, dotlenić się, wyjść na spacer w tym celu'
srovnat někomu faldy (před někým) 'skarcić kogoś, skrytykować, surowo kogoś ukarać i zmusić go do posłuszeństwa'	przytrzeć komuś nosa 'dać komuś nauczkę, poskromić kogoś, ukrócić czyjeś samowolne zapędy'
držet fazónu '(o ubraniach, przedmiotach, fryzurze) zachować pierwotny i piękny wygląd, formę'	trzymać/mieć fason 'być pewnym siebie, okazywać fantazję, animusz, nadrabiać miną' ? trzymać fason '(o ubraniach) zachować pierwotny wygląd, kształt'
mít fazónu 1. 'odznaczać się pięknym i eleganckim wyglądem, formą' 2. 'mieć sens'	? trzymać fason '(o ubraniach) zachować pierwotny wygląd, kształt' mieć ręce i nogi ts
ztráčet fazónu/glanc 'przestać wywierać korzystne wrażenie na otoczeniu'	stracić fason 'stracić animusz, dobry humor, fantazję'
dát něčo do figury 'doprowadzić coś do porządku i odpowiednio opracować; nadać czemuś ogólny, końcowy wygląd'	? nadać czemuś (ostateczny) kształt/formę 'sprawić, spowodować, żeby coś nabrało określonych właściwości'

jít (někomu) do figury 'pasować do siebie, tworzyć poprawną i logiczną całość i odpowiadać ogólnemu wyobrażeniu'	chodzić/biegać do figury 'bez wierzchniego okrycia, bez płaszcza' ? tworzyć harmonijną/spójną całość 'tworzyć estetyczną, opartą na właściwych proporcjach, zharmonizowaną całość'
mít figuru 1. 'być dobrze zbudowanym, mieć ładną, zgrabną sylwetkę' 2. 'być sensownym i logicznym; być jasnym i zrozumiałym'	? mieć figurę ts mieć ręce i nogi ts
být jen figurkou ve hře 'być nieważnym, pasywnym uczestnikiem czegoś, manipulowanym przez osoby bardziej wpływowe'	być tylko/jedynie pionkiem w grze ts
být/bejt ve flóru/dostat se/přijít do flóru 'stać się modnym, powszechnie używanym'	pol. być w modzie/wejść w modę ts
dát/dávat někomu/něčemu na frak/prdel/kabát 1. 'w sposób zdecydowany kogoś/coś pokonać' 2. 'w sposób kompromitujący coś zepsuć, zniszczyć, zmniejszać (z początkowym zamiarem ulepszenia' 3. 'zbić kogoś, sprawić komuś lanie'	pobić kogoś na głowę ts ? przedobrzyć 'przesadzić w ulepszeniu czegoś' przetrzepać/wygarbować/złoić komuś skórę ts
dostat na frak/kabát/prdel 'zostać pobitym'	oberwać w skórę/w dupę ts
natrhnout někomu frak/sako 'wyrażnie, z łatwością kogoś w czymś (np. w jakimś konkursie) przewyższyć, wyprzedzić; pokonać kogoś i w ten sposób go ośmieszyć, skompromitować'	zapędzić kogoś w kozi róg ts ? naderwać/nadedrzeć komuś frak/marynarkę 'częściowo zerwać komuś frak/marynarkę'
nedělat s něčím/někým žádné fraky 'nie poświęcać zbyt wiele czasu na wykonywanie czegoś, nie marudzić zbytnio z czymś; nie być zbyt ostrożnym; nie odkładać czegoś na później i zrobić to od razu'	nie ceregielić się/nie cackać się z kimś/z czymś ts
prohánět/prohnat někomu frak – zob. prohnat/prohánět někomu faldy	
dát něčemu/někomu na kabát – zob. dát/dávat něčemu/někomu na frak	

dát něčemu nový kabát 'poprawić wygląd zewnętrzny czegoś, nadać czemuś nowy, efektowny wygląd; zmoder-nizować coś'	por. nova szata graficzna 'nowy wygląd zewnętrzny książki, cza-sopisma, rozmieszczenie elementów typograficznych (tekstu, ilustracji) w książce lub czasopiśmie' ? dać komuś nowy płaszcz 'dać komuś nowy, nie używany płaszcz'
dostat na kabát – zob. dostat na frak	
dostat nový kabát 'otrzymać nowoczesny wygląd, zostać zmodernizowanym, unowocześnionym'	? dostać nowy płaszcz 'dostać nie używany płaszcz'
jednat s někým podle kabátu 'sądzić ludzi tylko po pozorach; traktować ludzi biorąc pod uwagę ich wygląd zewnętrzny, pozycje społeczną, majątek, wpływy'	jak cię widzą, tak cię piszą ts
mít z ostudy kabát 'nie mieć ambicji, honoru, wstydu; być bezczelnym'	mieć miedziane czolo//nie mieć wstydu za grosz ts
obléct vojenský/bílý kabát 'wstąpić do wojska'	? zalożyć wojskowy płaszcz 'ubrać się w wojskowy płaszcz'
svléknout/svlékat někoho z posledního kabátu//svlékat z někoho poslední kabát 'pozbawić kogoś całego majątku'	zdzierać/zedrzeć (ostatnią) skórę z kogoś// obdzierać/obedrzeć kogoś do ostatniej koszuli/skóry ts
vyprášit/vyklepat někomu kabát/kalhoty/kožich 'zbić kogoś, sprawić komuś lanie'	przetrzepać komuś spodnie ts
stát si na na kabelu 'być zupełnie tępym, nie rozumieć czegoś'	ciemny jak tabaka w rogu ts
dostat přes kalhoty 'zostać zbitym'	oberwać po spodniach/po tylku ts
chodit v kalhotách '(o kobiecie w rodzinie) decydować, rządzić w domu'	? chodź w spodniach 'mieć na sobie spodnie'
mít v kalhotách 'bardzo się bać'	robić w spodnie/portki/majtki (ze strachu) ts
mít plně/plný kalhoty/gatě 'bardzo się bać'	robić w spodnie/portki/majtki (ze strachu) ts

mít srdce v kalhotách/botách 'bardzo się bać'	mieć duszę na ramieniu ts
nadélat si do kalhot 1. 'bardzo się przestraszyć' 2. 'wypróżnić się (ze strachu), zanieczyszczając bieliznę'	narobić w spodnie (np. ze strachu) ts
nemocť zapnout kalhoty 'być przejeżdżonym; być grubym'	? nie móc się dopiąć w pasie//nie móc dopiąć spodni 'nie móc zapiąć do końca/dokładnie ubrania (spodni, spódnicy)'
prodělat/prohrát kalhoty 'przegrać cały majątek, łącznie z rzeczami osobistymi'	zgrać się do ostatniej koszuli ts
prohnat někomu kalhoty/gatě/kožich 'zmusić kogoś do intensywnej pracy (czasami karząc go w ten sposób)'	wziąć kogoś do galopu ts
srdce spadlo někomu do kalhot – zob. srdce spadlo někomu do bot	
střihnout někomu na kalhoty 'zbić kogoś'	przetrzepać/wygarbować/złoić komuś skórę //dać komuś w skórę ts
udělat to do kalhot '(o kimś, kto nie zdążył dobiec do ubikacji) wydalić kał z organizmu i pobrudzić sobie w ten sposób ubranie'	narobić w majtki ts
vyprášit/vyklepat někomu kalhoty – zob. vyprášit/ vyklepat někomu kabát	
vytřepal by ho z kalhot '(o człowieku) bardzo chudy, mizerny'	wygląda jak szkielet/skóra i kości ts
natáhnout kamaše/zaklepat kamašemi 'umrzeć'	wyciągnąć kopyta ts
jít do kánafasu 'iść spać'	uderzyć w kimono ts
modlí se před kaplí a čert mu sedí v kápi 'o człowieku: jest fałszywy'	modli się pod figurą a ma diabla za skórą ts
dát někomu něco do kapsy 'dać komuś łapówkę, napiwek; przekupić kogoś'	dać komuś w łapę/wsadzić coś w łapę ts
hospodařit do své/vlastní kapsy 'wzbogacać się w sposób nieuczciwy; kraść powierzone pieniądze'	nabijać sobie (własną) kieszeń 'wzbogacać się'

lězt/jít do kapsy 'być bardzo drogim, kosztownym'	bič/uderzać kogoś po kieszeni 'powodować czyjaś stratę materialną; narażać na wydatki'	obracet/obrátit kapsy naruby 1. 'przeszukać/przeszukiwać kogoś bardzo dokładnie' 2. 'zademonstrować brak pieniędzy'	? wywracać kieszenie 'odwrócić kieszenie lewą stroną na wierzch'
lhát si do kapsy 'skłaniać się do uznania za prawdę czegoś nieprawdziwego; umacniać się w niesłusznym przekonaniu; wmawiać coś w siebie'	oklamywać siebie samego ts	odejt s lehkou kapsou 'odejść bez pieniędzy'	odejść z pustką w kieszeni/z pustą kieszenią ts
mít to/něco v kapsce 'mieć coś (np. zwycięstwo, wygraną) zapewnione'	mieć coś (np. zwycięstwo, wygraną) w kieszeni ts	odlehčít kapsce někoho 1. 'wyłudzić od kogoś dużo pieniędzy' 2. 'wydać, roztrwonić na coś dużo pieniędzy'	wypróżniać komuś kieszenie ts
mít něco vždy v kapsce 'mieć coś w pogotowiu, co w odpowiedniej chwili można ujawnić'	mieć/chować/kryć coś w zanadru ts	plácnout se/praštit se/uhodit se přes kapsu 1. 'dać komuś szczodry podarunek' 2. 'być niezwykle szczodrym'	mieć hojną rękę ts otwierać kieszceń dla kogoś 'pożyczać komuś pieniądze, być hojnym dla kogoś'
mít dřavou kapsu 'być ciągle bez pieniędzy; nieustannie tracić pieniądze'	por. dziurawa/pusta kieszceń 'brak pieniędzy, bieda'	polibit někomu kapsu 'przestać się komuś naprzykrzać, przestać komuś przeszkadzać i być natrętnym'	poćaluj mnie gdzieś ts ďaj mi švíty spokoj ts
mít prázdnu kapsu 'nie mieć pieniędzy'	mieć dziury/pustki w kieszeni ts	nerad sahat do kapsy 'niechętnie wydawać pieniądze'	niechętnie sięgać do kieszeni ts
mít jednu kapsu prázdnu a druhou vysypanou (a v třetí nic) 'nie mieć pieniędzy'	mieć płótno w kieszeni ts	sahat do kapsy 'płacić za coś z własnych pieniędzy, dawać pieniądze na coś'	sięgać do kieszeni/portfela ts
mít hluboko do kapsy 'mieć mało pieniędzy'	mieć dziury/pustki w kieszeni 'nie mieć pieniędzy'	sáhnout hluboko do kapsy 'pożyczać komuś pieniądze, być hojnym dla kogoś'	otwierać kieszceń dla kogoś ts
mít zašitou kapsu 'być skąpym'	mieć węża w kieszeni ts ? mieć zaszytą kieszceń 'mieć w ubraniu kieszceń, której brzegi są połączone szwami'	strčít/schovat někoho (klidně) do kapsy 'być od kogoś znacznie mądrzejszym, przewyższać kogoś, pokonać kogoś'	przerastać/przewyższać kogoś o głowę// bić kogoś na głowę ts
muset sáhnout/hrábnout (hluboko) do kapsy 'musieć zapłacić za coś nieoczekiwanie wysoką cenę'	sięgać do kieszeni/portfela 'płacić za coś z własnej kieszeni, dawać pieniądze na coś'	vidět někomu do kapsy 'dobrze znać czyjaś sytuację materialną'	patrzeć/zaglądać komuś w kieszceń ts
namastit si/mastit si (s něčím/na něčem) kapsu/kapsy 'gwałtownie się wzbogacić, zdobyć dużo pieniędzy, duży majątek'	wypchać/napchać/nabić sobie kieszenie ts	lovit (něco) po kapsách 'starać się znaleźć określoną rzecz w kieszeniach, sprawdzać, czy się tam znajduje'	? szukać czegoś po kieszeniach ts
nejde to s jeho kapsy 'to nie jest finansowane przez niego'	to nie idzie z jego kieszeni ts	šacovat někomu kapsy '(zwykle o małżonce w stosunku do męża) przeglądać komuś kieszenie i kontrolować w ten sposób jego osobę i jego wydatki'	? przeszukiwać/rewidować komuś kieszenie 'szukając przejrzeć kieszenie'
nemocť loktem do kapsy 'być skąpym'	mieć węża w kieszeni ts		

dát si klobouk na stranu (pro někoho) '(w reakcji na niepowodzenie) nie dać się zniechęcić, nie załamać się i zareagować w sposób gwałtowny'	mieć coś w nosie//gwizdać na coś ts	vzít si holku bez košile 'wziąć żonę bez posagu'	wziąć żonę w jednej koszuli ts
dotat všechno pod jeden klobouk 'zebrać wszystkie postulaty, koncepcje, wymagania dot. jakiegoś projektu, przedsięwzięcia, planu w jedną spójną całość'	zebrać wszystko do kupy ts	otočit se na kram fleku/patě 1. 'odwrócić się i szybko odejść' 2. nagle i radykalnie zmienić zdanie, pogląd na jakąś sprawę'	obrócić się/zakręcić się na pięcie 1. ts zmienić (nagle) front ts
držet něco pod klobouk em 'ukrywać coś, starać się zataić, utrzymać coś w tajemnicy'	chować/kryć coś pod korzec/pod korcem ts	být si jistý/bejt si jistej v kram flekách/kram flecích 'być przekonanym o swojej wartości, wierzyć w swoje możliwości'	być pewnym siebie ts
mít pod klobouk em 1. 'być pijanym' 2. 'być sprytnym, pomysłowym, umieć znaleźć rozwiązanie'	mieć w czubie ts mieć głowę na karku ts	být silný/pevný v kram flekách (v něčem)/bejt silnej/pevněj v kram flecích (v něčem) 1. 'być specjalistą w jakiejś dziedzinie, znać się na czymś' 2. mieć ustabilizowaną pozycję, mieć silne oparcie w czymś, czuć się pewnie'	znać się na rzeczy//mieć fach w rękę ts stać na pewnym/twardym gruncie ts
(moeť) si strčít/si dát něco za klobouk/ čepici 'coś jest złe, kiepskie, niezdatne do niczego'	coś jest do kitu/do chrzanu ts	být slabý/bejt slaběj v kram flekách 'nie znać czegoś zbyt dobrze, nie mieć pewności co do czegoś'	? czuć się niepewnie w jakiejś dziedzinie ts
smeknout/smekat klobouk před někým 1. 'wyrażać swój szacunek, podziw, uznanie' 2. 'kłaniać się, unosząc lekko nad głowę zdjęty z niej kapelusz'	chylić czoło przed kimś ts uchylać kapelusza ts	nasadit si ma s ku někoho 'ukrywać swe prawdziwe zamiary, uczucia; udawać'	nosić/przywdziewać maskę//kryć się pod maską ts
stát někde s klobouk em v ruce 'czekać uniżenie, mając nadzieję na coś; pokornie i cierpliwie prosić o coś'	? stać z kapeluszem w ręce 'stać ze zdjętym kapeluszem i trzymać go w ręce'	odhodit/sejmout/sundat masku/škrabošku 'przestać udawać; ujawnić swoje prawdziwe zamiary, uczucia'	zrzucać/zdejmować maskę ts
počítat něco na knoflíkách 'wahać się, nie umieć dokonać wyboru'	? liczyć coś na guzikach 'rachować, dodając lub odejmując guziki; używać guzików jako pomocy przy liczeniu'	strhnout někomu masku/škrabošku (z tváře) 'ujawnić czyjeś ukrywane zamiary, uczucia, charakter'	zdzierać z kogoś/z czegoś maskę ts
připravit někoho o poslední košili 'pozbawić kogoś całego majątku'	obedrzeć kogoś do ostatniej koszuli ts	udělat někomu monokl 'uderzyć kogoś tak, że wokół oka pojawił się siniak; uderzyć kogoś w oko'	nabić komuś siniaka 'uderzyć kogoś tak mocno, że w miejscu uderzenia pojawia się siniak'
rozdělit se s někým o poslední košili // rozdat poslední (košili) 'oddać resztę pieniędzy, majątku by komuś pomóc, być gotowym do poświęceń by komuś pomóc'	oddać ostatnia koszulę ts	být/bejt pod pantoflem 'być zawojowanym przez kogoś; poddać się komuś całkowicie (zwykle o mężu w stosunku do żony)'	być pod pantoflem ts
svléknout/svlíknout někoho do košile 1. 'grając z kimś (np. w karty) spowodować jego całkowitą przegraną, ograć go całkowicie (oszukując przy tym)' 2. 'wykorzystać kogoś, pozbawić go całego majątku'	obedrzeć kogoś do nitki ts obedrzeć kogoś do ostatniej koszuli ts zostać w jednej koszuli 'być doprowadzonym do ostatecznej nędzy, ruiny'	držet/mít někoho pod pantoflem 'rządzić kimś despotycznie, podporządkować kogoś swojej woli (zwykle o żonie w stosunku do męża)'	trzymać kogoś pod pantoflem ts
		schovávat něco do punčochy 'potajemnie i bardzo skrupulatnie oszczędzać'	chować/trzymać coś w skarpecie 'trzymać coś w ukryciu (najczęściej w odniesieniu do pieniędzy)'

být v růžové náladě 'być wesolym, rozbawionym, być w bardzo dobrym nastroju'	być w różowym nastroju / humorze ts
jevit se růžově 'coś wygląda bardzo optymistycznie'	coś wygląda/rysuje się/przedstawia się różowo ts
líčit/malovat/vylíčit něco růžovými barvami 'zapatrywać się na coś optymistycznie; widzieć coś tylko z dobrej strony'	widzieć/przedstawiać coś w różowych barwach/w różowym świetle ts
nebýt (zrovna) růžově/nebejt (zrovna) růžověj 'coś nie przedstawia się zbyt optymistycznie, coś nie wygląda zbyt dobrze, zadowalająco'	coś nie wygląda różowo ts
vidět svět růžově / růžově / růžověj / růžovějích barvách 'być zbytnim optymistą, mieć nierealne, zbyt optymistyczne wyobrażenie o społeczeństwie i życiu; być w pogodnym nastroju i widzieć wszystko tylko z dobrej strony'	patrzeć na świat różowo/przez różowe okulary ts
vyspat se do růžová / být/bejt vyspalý/ vyspalej do růžová 'wyspać się doskonale, jak nigdy dotąd'	wyspać się za wszystkie czasy ts
natrhnout někomu frak/sako – zob. natrhnout někomu frak	
prohnat/prohánět někomu sako/kostru/ perka – zob. prohnat někomu faldy	
políbit někomu šos 'dać komuś spokój, odczepić się' (ať mi všichni políbí nos)	pocalować kogoś w nos ts (niech mnie wszyscy pocalują w nos)
táhat někoho za šos wprowadzać kogoś w błąd, oklamywać, oszukiwać kogoś, wmawiać coś w kogoś'	mydlić komuś oczy ts
držet se někoho za šosy/sukně 'być niesamodzielnym, nie umieć się obejść bez czyjejś bezustannej pomocy i rady'	przest. trzymać kogoś za poję/za poly 'krępować czyjąś swobodę, nie pozwalając na coś'
prohnat někomu šosy 'ukarać kogoś poprzez zwiększenie nad nim kontroli i zmuszenie go do intensywnej pracy'	zapędzić kogoś do roboty 'zmusić kogoś do intensywnej pracy, nakazać komuś intensywną pracę'
utíkal, až mu šosy litaly/vlály 'uciekał bardzo szybko'	uciekał/wiał aż się kurzyło ts

věšet se někomu na šosy 'nieustannie za kims chodit, przeszkadzać mu, być nachalnym; tropić kogoś'	deptać komuś po piętach ts
mít (na někoho) krátké/krátký tričko 'być na znacznie niższym poziomie od kogoś, nie dorównywać komuś'	nie dorastać komuś do pięt ts
dostat něco na triko - zob. mít něco na triku	
mít něco na triku 'ponosić odpowiedzialność za coś; być za coś odpowiedzialnym'	mieć coś na karku 'mieć kłopotliwe, przykre i pilne sprawy do załatwienia' ? mieć coś na podkoszulku 'mieć poplamiony podkoszulek'
natrhnout někomu triko/tričko 'zdecydowanie nad kims zwyciężyć'	pobić kogoś na głowę ts ? naderwać/nadetrzeć komuś podkoszulek 'częściowo zerwać podkoszulek'
přišít někomu něco na triko 'przypisać komuś odpowiedzialność za popełniony przez siebie zły czyn'	zrzucić winę na kogoś//obciążyć kogoś winą ts
vytahovat si/honit si triko/tričko – zob. vyta-hovat se jako tričko/triko	
vzít si něco na triko – zob. mít něco na triku	
mít jazyk (až) na vestě 'być zadyszczanym, mieć wielkie pragnienie'	biegać/gonić/latać z wywieszonym jezo-rem/ językiem 'biec bardzo szybko, spieszyć się'

C. PORÓWNANIA

pleť hebká jako aksamit 'bardzo delikatna cera'	cera miękka/gładka jak aksamit
tsje to jak bačkora '(o owocu, piłce, oponie) jest nieodpowiednie, za miękkie'	pot. kapeć 'przebita opona'
je to/působí to jako balzám na rány/ránu 'przynosić ulgę, spokój, pociechę; łagodzić cierpienia'	być/działać jak balsam ts
být (čistý)/chodit jako z bavlnky 'ubrać się, wyglądać czysto, schludnie i elegancko'	ubrać się/wyglądać jak spod igły ts

chovat/mít někoho jako v bavlnce/peřince/vatičce 'troszczyć się o kogoś do przesady, rozpiesz- czać go; wszystko dla niego i za niego zrobić'	obchodit' się z kimś jak z dzieckiem ts
mít se jako v bavlnce 'komuś się żyje wygodnie, bezpiecznie'	siedzieć/żyć jak u Pana Boga za piecem ts
vyrůstat/žít si jako v bavlnce 'żyć spokojnie i beztrósko'	wyrastać/rosnąć w cieplarnianych wa- runkach ts
být černý/špinavý jako bota 'bardzo czarny, brudny'	być czarnym/czarny jak smoła ts
(být) hloupý/blběj jako bota/boty 'być bardzo głupim'	głupi jak but/być głupim jak but ts
znát něco/někoho jako své boty/kapsu 'znać coś/kogoś bardzo dobrze'	znać kogoś/coś jak własną kieszeń ts
být (hebký) jako hedvábí 1. 'być delikatnym, miękkim, gładkim i pięknym' 2. (o jedzeniu) mieć delikatny i przyjemny smak'	(coś jest) miękkie/gładkie jak aksamit ts –
blížší košile než kabát/košile bližší než kabát 'własne sprawy wysuwane na plan pierwszy'	bliższa ciału koszula/koszula bližsza ciału ts
chodí/jde jak by měl/když má plně kalhoty /jak by měl/když má v kalhotách (nasráno) 'chodzi bardzo powoli, dziwnie, jak odrę- twiały'	chodzi, jakby miał coś w spodniach/ja- kby narobil w spodnie ts
divil se, div nevypladl z kalhot 'bardzo się dziwił'	(tak się zdziwil, że) o mało z krzesla nie spadl ts
znát někoho jako svou kapsu/boty 'bardzo dobrze kogoś znać'	znać kogoś jak własną kieszeń ts
být (malý) jako knoflík 'być drobnej budowy ciała, być niewysokim'	? być nikłej postury ts
mít nos jako knoflík 'mieć bardzo mały, krótki i spłaszczony nos'	? mieć nos jak guzik 'mieć nos podobny do guzika'
blížší košile než kabát/košile bližší než kabát – zob. blížší košile než kabát	

je štedrý/dobrosrdčný, že by rozdál poslední kóšili 'jest tak dobrosuszny, uczynny, chętny do nie-sienia pomocy innym, że oddałby resztę pieniędzy, majątku'	oddać ostatnią koszulę ts
tvářit se jako maska 'mieć dziwny, nieokreślony wyraz twarzy, być odrętwiałym; ukrywać swoje uczucia'	kłaść/nosić/przywdziewać maskę//kryć (pod) maską ts
mít tvář/obličej jako masku 1. '(o kobiecie) mieć zbyt mocny makijaż i za- krywać w ten sposób swój prawdziwy wyraz twarzy' 2. 'mieć dziwny, nieokreślony wyraz twarzy, ukrywać swoje uczucia, udawać'	mieć maskę na twarzy (o kobiecie) ts kłaść/nosić/przywdziewać maskę//kryć (pod) maską ts
(je to) hebké/měkké jako samet 'bardzo gładki, miękki'	miękki/gładki jak aksamit ts
běží/utíká jako by mu šosy hořely/zapálil 'o kimś, kto bardzo szybko, niezgrabnie gdzieś biegnie; spieszy się'	uciekać/wiać aż się kurzy 'uciekać bardzo szybko'
vytahovat se jako tričko/triko 'przesadzać w pochwałach na swój temat, kłamać na temat własnych sukcesów, osiągnięć, zalet, sytuacji majątkowej w celu wywarcia wrażenia na słuchaczach'	? rozciągać/wyciągać coś (np. podko- szulek) 'powiększać coś przez ciągnięcie, na- ciąganie'
být/chodit'vypadát jako (vystřizeny) ze žurnálu 'wyglądać, być ubranym według najnowszej mody'	ktoś/coś (jest/wygląda)jak z žurnala ts

Summary

The article focuses on the Polish and Czech idioms connected with fashion and cosmetology. The author notices that more than 80% of the analyzed examples have the same meaning or at least show affinity. There are also homonymous relationships. The Polish and Czech phraseologies contain many similarities, including those connected with the way of describing the surrounding reality. Those similarities prove close affinity and origin of the two languages.

The Czech phraseology is under a great influence of German phraseological patterns. This influence is noticeable mainly in language calques, but also in frequent following of the German phrases and expressions.